

Tijd en leeftijd

Warda El-Kaddouri

De leerkracht geschiedenis die een witte krijtlijn over het bord trekt. Een streep van links naar rechts met een begin- en een eindpunt. Het is ongetwijfeld een beeld dat in ieders geheugen gegrift staat en symbolisch is voor onze lineaire voorstelling van tijd. Een mensenleven loopt ook van punt A, de geboorte, tot punt B, de dood en is bijgevolg existentieel in tijd begrensd. Het is om die reden dat we altijd zullen wensen dat we meer tijd hadden. Het leven is te kort omdat we weten dat het eindig is. Wees dus gerust. De tijdsdruk die u voelt, is reëel en hoe ouder u wordt, des te intenser u de druk zal voelen. Tijdsbeleving is relatief in de zin dat we de indruk hebben dat tijd soms trager en soms sneller gaat afhankelijk van hoe we tijd indelen en hoeveel tijd er ons nog rest. Volgens Sartre en Schopenhauer beleven we het verstrijken van de tijd ten volle in de verveling en het minst in – zoals het woord ook suggereert – het tijdverdrijf. Een week is kort om een project af te ronden, maar een week is lang als je een geliefde mist. Een dag is kort om een examen voor te bereiden, maar een dag is lang als je wacht op een diagnose van de dokter. Een uur is lang als je in de rij van de kassa staat om te betalen, maar een uur is kort als dat je resterende tijd is tot punt B. In wat volgt, ga ik in op twee dimensies van tijd in relatie tot leeftijd, de geleefde tijd, de periode van punt A tot het heden: ten eerste, de subjectieve beleving van tijd op verschillende leeftijden en ten tweede, de tijdsgeest van verschillende generaties en hoe die onvermijdelijk tot wederzijds onbegrip of conflict kan leiden.

Happy birthday!

Een tijd geleden zag ik een filmpje waarin de gezichten van honderd verschillende individuele personen een voor een werden getoond. De eerste persoon was een pasgeboren baby, de laatste persoon een eeuweling. Honderd jaar en honderd levens vlogen voorbij. Voor elke leeftijd een gezicht. Ik herinner me dat mijn adem wat stakte toen ik zag hoe ongelofelijk snel we ouder worden. Hoe snel de rimpels komen. Hoe snel de grijze haren zichtbaar werden. Het besef dat we veel langer 'oud' dan 'jong' zijn in een mensenleven. Europa, het oude continent, doet zijn naam eer aan en vergrijst ook effectief. We leven langer, maar we zijn ook langer oud. Voor eeuwig jong blijven is een fantasie die sinds mensenheugenis bestaat en bijgevolg een frequent thema dat in eeuwenoude verhalen en mythes opduikt. Een droom die enkel de goden gegund is en in zeldzame gevallen aan menselijke personages als beloning of uit liefde geschonken wordt. Jeugd wordt in deze narratieve context vooral met het onschuldige en het esthetische verbonden. De schoonheidsindustrie speelt er graag op in met antirimpelcrèmes en botoxbehandelingen waren nog nooit zo populair. We vergeten bijna dat vergankelijkheid ook mooi kan zijn.

In jaarlijkse cycli vieren we het beginpunt van ons leven op een datum die vooral door man- of vrouwlief niet vergeten mag worden. Verjaardagen worden aanvankelijk onbewust beleefd. Ik breek er altijd mijn hoofd over waarom ouders extravagante verjaardagsfeestjes houden voor een tweejarig kind bijvoorbeeld. De kans op levendige

herinneringen of kinderlijke dankbaarheid is zo goed als onbestaande. De verjaardagen die ik me het best herinner zijn die tussen zes en twaalf: uitgenodigd worden naar het zwembad of de film, of – nog beter – bij vriendinnetjes thuis voor een pannenkoekenbak van de mama en een rondje muzikaal pak. De jaren daarna werd het vieren steeds uitbundiger: *sweet sixteen*, eindelijk-achtien-en-volwassen, het kwarteeuw-feest. Ik hou mijn hart vast voor de start van mijn dertiger jaren... In mijn hoofd was 25 worden zo'n ijkpunt dat, toen op mijn vierentwintigste naar mijn leeftijd gevraagd werd, ik al steevast antwoordde: 'bijna vijfentwintig.' Totdat iemand me erop attent maakte dat ik geen extra jaren bij mijn daadwerkelijke leeftijd hoefde bij te tellen. 'Voeg er zelf geen jaren aan toe', zei hij, 'dat zal de tijd wel voor jou doen'. Sindsdien zeg ik mijn leeftijd zoals ze is, al is het de volgende dag mijn verjaardag. Het enthousiasme om verjaardagen te vieren begint vanaf het veertigste levensjaar aanzienlijk te slinken. De vraag 'En? Hoe oud ben je geworden?' wordt met een beetje schaamrood op de wangen, een neerwaartse blik en wat geprevel beantwoord. Ik weet niet wat ik problematischer vind: het ongemakkelijke gevoel dat mensen krijgen wanneer ze veertig worden of het feit dat ik zelf niet weet hoe ik op zo'n gevoel moet reageren en de angst om hetzelfde te voelen over enkele jaren. Is veertig niet verschrikkelijk jong als de gemiddelde levensverwachting in België rond de tachtig ligt?

Hoe ouder, hoe sneller

Verschillende studies en theorieën bogen zich al over de correlatie van tijdservaring en leeftijd. Als literatuurwetenschapper trokken vooral enkele psychologische tests uit de jaren 1960 en 1990 mijn aandacht. Bij verschillende leeftijdsgroepen werd onderzocht welke metaforen gebruikt werden om de tijd te beschrijven. Opvallend daarbij was dat jongeren voornamelijk statische begrippen zoals 'oceaan' of 'berg' gebruikten, terwijl ouderen dynamische begrippen zoals 'trein' of 'golven' hanteerden. Hoe komt het dat wij het gevoel hebben dat de tijd steeds sneller en ongrijpbaarder wordt naarmate we ouder worden? Een dag telt 24 uren, een week 7 dagen en een jaar 365 (of 366) dagen. Dat verandert niet wanneer onze leeftijd verandert. De tijd wordt dus niet werkelijk korter, maar we ervaren het wel zo. Als student werkte ik tijdens een zomervakantie in de lokale supermarkt van het Zuid-West-Vlaamse Lauwe, het dorpje waar ik ben opgegroeid. Om tien voor acht in de ochtend stonden al een rij mensen ongeduldig te trappelen tot de deuren van de winkel zouden openen, om dan als een gek rechtstreeks te rennen naar de *gazette*, een paar basis levensmiddelen en de kassa. De gemiddelde leeftijd van deze grijze mannen en vrouwen moet rond de zeventig jaar gelegen hebben. Allen leken ze gehaast, alsof ze nog van alles moesten doen in een stroomversnelling in de laatste jaren van hun levensverwachting. 'Ik heb geen tijd', hoor ik ze nog zeggen. Zestienjarige Warda was in de war. Misschien zal ik het pas begrijpen eens ik zelf gepensioneerd ben?

Als baby hebben we weinig tot geen bewustzijn van tijd. Ons leven bestaat uit niet meer dan slapen en eten, waarbij we – tot grote ergernis van onze ouders – amper rekening houden met het dag- en nachtritme. Het lijkt alsof de tijd het langzaamst verstrijkt wanneer we kind zijn, terwijl we in die periode waarschijnlijk op zowel fysiek als mentaal vlak het snelst groeien. Een wereld van nieuwe indrukken en fascinaties houdt ons scherp. Als tiener kan het laatste uur wiskunde op vrijdagmiddag een eeuwigheid duren, maar dat afspraakje met je eerste lief vliegt voorbij. Het is de periode waarin je vaak te

horen krijgt dat je ‘moet profiteren van het leven, nu het nog kan’. Onheilspellender kan het bijna niet. Als volwassene lijken je dagen steeds korter te worden. Smeekbedes voor dagen langer dan 24 uur zijn mij niet onbekend. Je probeert te balanceren tussen werk, gezin, sociaal leven en ontspanning. De druk van de samenleving wordt groter. De tijd waarin je de maatschappelijke toestemming kreeg om te ‘profiteren’ en om fouten te maken is nu stilaan voorbij. Je betreedt als groentje het professioneel leven met een ‘welkom in de échte wereld’. En op een bepaald punt glijd je onbewust in een leeftijd waarbij je verantwoordelijkheden talrijker worden en je fouten onvergeeflijker. ‘Welkom in het einde van je wereld zoals je die voorheen kende’, krijg je dan weer te horen wanneer je nét papa of mama bent geworden.

Voor je het goed en wel beseft, wil je lichaam niet meer helemaal meewerken. We kijken uit naar de periode wanneer de kinderen uit huis zijn om te doen wat we nog graag willen doen. Na een paar keer knipperen met je ogen verlang je alweer naar die pensioengerechtigde leeftijd om te vieren dat we dan toch écht doen wat we nog graag willen doen. Hoe valt zo’n ingeburgerde gedachte te rijmen met een steeds stijgende pensioenleeftijd? Hoe kunnen we nog doen wat we echt willen doen als we langer oud (en ziek) zijn? Ironisch genoeg geven oudere personen me net het advies om te doen wat ik wil doen. Nu het nog kan. Nu ik nog ‘jong’ en ‘sterk’ ben. ‘Stel niets uit.’ Ik hoorde het op mijn vijftiende van dertigjarigen, op mijn vijfentwintigstevan vijftigjarigen en binnenkort op mijn dertigste van vijftigjarigen? Het is een echo die me er steeds aan doet herinneren dat het altijd uitstellen van onze levenswensen- en doelen – al zijn die heel klein – ons verhindert om het leven volop te *beleven*. Het is compleet absurd dat mensen in de periode waarin ze fysiek en mentaal het sterkste zijn én genoeg levenservaring hebben opgebouwd, ze onder druk worden gezet om sociaal wenselijk te functioneren in een prestatie maatschappij. Vraag aan volwassenen of ze in hun leven de dingen doen, die ze graag doen en het antwoord is hoogstwaarschijnlijk dat ze daar de tijd niet voor vinden. Eerst mijn diploma halen, dan leven. Eerst carrière maken, dan leven. Eerst de kinderen opvoeden, dan leven. Eerst pensioen, en dan leven. Voor je het beseft, kijk je naar je handen en zie je de paarsgroene aders die door je rimpelige huid lopen en vraag je je af: ‘Wanneer is dat gebeurd?’ In de Riffijns-Berberse cultuurtraditie wordt tijd de vijand van de mens genoemd (*l’adou n mnathem*) omdat hij je hoe dan ook zal inhalen gezien elk mensenleven in tijd beperkt is. Zo is er het bekende verhaal van de oude man, die op zijn sterfbed ligt met zijn geliefden om zich heen. Wanneer zijn oudste zoon vraagt ‘Vader, vertel me hoe het leven is’, heft de oude man met zijn laatste krachten zijn arm op en wijst met zijn vinger: ‘Het is alsof ik uit die deur van de kamer ben binnengewandeld en uit die deur van de kamer weer ben buiten gewandeld.’ Moraal van het verhaal? Stop met jezelf wijs te maken dat je ‘later’ – wanneer dat ook mag zijn – tijd zal hebben om te doen wat je graag doet en leef nu.

Nostalgie: vroeger was het altijd beter

Hoe we tijd beleven hangt ook gedeeltelijk af van de tijd waarin we leven. Volgens ouderen was het vroeger altijd beter. Het is een terugkerend element bij elke generatie op elk moment en op elke plaats. ‘De goeie, oude tijd!’ is universeel. Grootouders die praten over *the golden sixties* en ouders die blijven herhalen dat ‘tachtig prachtig’ was. Was het vroeger echt altijd beter? Of is nostalgie een filter voor de negatieve ervaringen uit het verleden en een vergrootglas voor de positieve? Ik betrap mezelf er al op

dat ik ook vergelijkingen maak met het nu en mijn eigen kindertijd en jeugd. Terwijl mijn jongste zus ontelbare series schaamteloos *bingewatchet* op Netflix, mijmer ik over de tijden waarin we konden uitkijken naar die vaste dag in de week waarop onze favoriete soap wordt uitgezonden. Collectief zeven dagen lang in spanning afwachten wordt nu vervangen door urenlang in afzondering en alleen als een zombie aflevering na aflevering te kijken.

De technologische vooruitgang van de voorbije eeuw was revolutionair en amper bij te houden. Vooral in de naoorlogse periode explodeerde de levensstandaard en werd de markt overspoeld met luxeproducten. Op de drempel van de eenentwintigste eeuw kende ook de informatie- en communicatietechnologie een onvoorstelbare versnelling. Het gevoel is doorheen de eeuwen steeds hetzelfde: alles gaat te snel. Een van de meest spectaculaire vernieuwingen was ongetwijfeld die van realtimecommunicatie via telegraaf en telefoon. In de periode dat mijn grootvaders als gastarbeiders naar Europa trokken en hun gezin in het Rifgebergte voor enkele weken, maanden tot een jaar moesten achterlaten, zochten ze naar manieren om met elkaar te communiceren. Een telefoon was niet voorhanden en brieven waren geen optie want lezen en schrijven kon niemand. Ze kwamen op het idee om hun stem op een videobandje met de radio op te nemen en via de post naar Marokko op te sturen. Het duurde soms weken voordat zo'n luisterbrief aankwam en nog eens weken voordat ze een antwoord met de nieuwtjes uit het dorp ontvingen. Hoe gaat het met de koeien, zijn de olijvenbomen gezond, regent het genoeg, wie is gestorven, wie is getrouwd? Vaak was het nieuws al geen nieuws meer op het moment dat het door zijn ontvanger werd beluisterd.

Vandaag communiceren we niet enkel in realtime met elkaar via talrijke kanalen zoals telefoon en mails, maar ook all the time. Er zijn dagen waarop ik duizel van de schermen waar ik doorheen de dag urenlang op kijk: de laptop op het werk, de telefoon op de trein, de tablet thuis. Af en toe naar een boek of papieren krant grijpen, geeft me rust. Mijn notificaties voor berichten en mails uitschakelen is soms een zegen. Mijn telefoon eens thuis vergeten of met een lege batterij vertrekken vind ik stiekem niet zo erg. Het perverse van sociale media is dat ze naast sociaal ook antisociaal kunnen functioneren. We spenderen meer virtuele dan reële tijd met elkaar. Voorheen hadden we geen keuze dan het hier en nu ten volle beleven. We zaten vast en afgesloten van gebeurtenissen ver weg in tijd en ruimte. Je kon uitsluitend het moment ervaren waar je was. Nu proberen we het hier en nu enkel vast te leggen voor later en vergeten we het te beleven. We zien de wereld te vaak door de lens van een camera om een moment onsterfelijk te maken dat nooit echt heeft geleefd. Honderden, duizenden, miljoenen foto's maken, doen we gewoon omdat het kan. Om ze nadien niet meer opnieuw te bekijken, te vergeten en uiteindelijk te verliezen. Een volledige generatie cultureel erfgoed dat enkel digitaal bestaat zonder toekomstperspectieven. Wanneer ik tijdens de vakantie dan eindelijk eens mijn foto's wil selecteren en afdrukken om in een fotoalbum te plakken, besef ik dat het onbegonnen werk is. De tijd heeft me al ingehaald. Ik leef sneller dan ik de momenten kan vastleggen en bewaren. Ja, vroeger was het beter.

Millennial zijn in de 21ste eeuw: een generatieconflict?

In het ondertussen al bijna honderd jaar oude essay *The Problem of Generations* introduceerde de socioloog Karl Mannheim het concept van generaties om de tijdsgeest

van verschillende leeftijdsgroepen te kunnen vatten. Mannheim wordt gezien als de grondlegger van de kennissociologie omdat hij stelde dat onze waarheden en ideeën beïnvloed worden door de sociale context waarin we leven. Volgens de *Oxford Dictionary of Sociology* duidt het begrip ‘generatie’ op een groep van personen in een samenleving die ongeveer in dezelfde periode geboren werd, en bijgevolg dezelfde of gelijkaardige gebeurtenissen ervaren hebben. Hoewel het concept niet onomstreden is en door sommigen als onwetenschappelijk wordt beschouwd, lijkt het me alsnog een werkbaar begrip om tijdsgeesten te bespreken. Ongetwijfeld zijn er constanten in de manier waarop mensen opgroeien of lopen de scheidingslijnen tussen de generaties niet altijd even consistent. Ongetwijfeld zal ik elementen uit de verhalen van mijn ouders en mijn grootouders herkennen, maar dat neemt niet weg dat er evenzeer contextuele discrepanties zijn die beïnvloed werden door tijd en ruimte in beweging.

Generaties genieten een hip imago. Denk maar aan de Amerikaanse schrijvers van de *Beat-generation* uit de jaren 1950 en 1960 of de *MTV-generation* van de jaren 1980 en 1990. Generatiestudies zijn ook nog steeds populair. Zo werd enkele maanden geleden ‘Generation What’ gelanceerd, een online-enquête, gericht naar personen tussen 18 en 34 jaar. De leeftijdsgroep valt ongeveer samen met de zogenaamde Millennials, de generatie die tussen 1985 en 2000 geboren is en waar ik ook toe behoor. Het onderzoek, waar al een kleine 900.000 personen uit twaalf verschillende landen aan deelnamen, probeert de tijdsgeest van een volledige generatie over de landsgrenzen heen in beeld te brengen. Uit het portret blijkt dat de helft van de Belgische deelnemers de schuld van de huidige problemen bij de vorige generaties legt. In sommige Europese landen, vooral diegene die het hardst door de financiële crisis werden getroffen, ligt het aandeel hoger. Het is geen mening, maar een feit dat de huidige twintigers en dertigers niet verantwoordelijk zijn voor de klimaatverandering noch de machtsposities bekleedden die aansprakelijk zijn voor de economische crisis. Maar ik geloof niet dat ‘wij’, jongeren, het beter of anders hadden gedaan dan de vorige generaties. Zelfs met de kennis over de staat van onze planeet en samenleving zouden we hoogstwaarschijnlijk op dezelfde manier gehandeld hebben. Toch toont de Wordcloud van de studie ook aan dat wij vooral geloven dat we de generatie van de toekomst en de generatie van verandering zijn. Alleen is de vraag hoe die verandering tot stand zal komen. Zo zijn we massaal lid van sport- en jeugdorganisaties, maar we vertonen weinig interesse om ons bij politieke organisaties aan te sluiten. De huidige generatie jongeren begrijpt meer dan ooit dat een omschakeling naar een duurzamere maatschappij noodzakelijk is voor de toekomst van zichzelf én van de generaties na hen. Precies dit bewustwordingsproces draagt bij tot een desinteresse, en in sommige gevallen zelfs afkeer, van de huidige politieke cultuur die vastgeroest zit in het kortetermijndenken voor electoraal gewin. Macht boven alles.

Ongeveer een jaar geleden bracht de werkgroep VN van de Vlaamse Jeugdraad, waar ik als VN-jongerenvertegenwoordiger voorzitter van was, een advies over jongerenrechten uit. Het advies werd opgepikt door het kabinet van minister van Justitie, Koen Geens, en we werden uitgenodigd om het toe te lichten. De jongerendeleгатie voerde een levendige discussie over wat het betekende om jongere te zijn. Volgens het Vlaams Decreet van 20 januari 2012, houdende een vernieuwd jeugd- en kinderrechtenbeleid, wordt jeugd gedefinieerd als ‘personen tot en met dertig jaar’. Ik herinner me dat de gebruikelijke magische woorden om te klagen over de passiviteit van jongeren vielen: ‘pamperen’ en ‘hotel mama’. We zouden te lang genieten van het comfort van het ouderlijke huis en op die manier te lang beschermd worden voor de ‘harde realiteit’.

Ik echter geloof dat precies die harde realiteit jongeren vaak geen keuze laat dan – zij het met of zonder tegenzin – langer thuis te wonen. De jeugdwerkloosheid is relatief hoog, vaste werkcontracten zijn geen vanzelfsprekendheid, de koop- en huurprijzen voor woningen zijn de afgelopen tien jaar geëxplodeerd, energie kost steeds meer, de rente op spaargeld is zo goed als onbestaande. Laat me toe om te zeggen dat de context ons niet zo gunstig gezind is als pakweg dertig jaar geleden. ‘Onze ouders hebben nog van de honing kunnen proeven’, hoor ik mijn leeftijdsgenoten vaak zeggen. Ik kan ze moeilijk ongelijk geven.

Het uitstellen van bepaalde keuzes die het begin van een nieuwe (volwassen) levensfase aankondigen is symptomatisch voor een quarterlifecrisis, verwijzend naar de overgangperiode van twintig naar dertig jaar. Verschillende onderzoeken toonden al aan dat er daadwerkelijk een verschuiving plaatsvindt bij de Millennials. We maken onze studiekeuze later, we halen ons rijbewijs later, verlaten het ouderlijk huis steeds later, we trouwen steeds later, we worden steeds later ouders en we gaan – noodgedwongen – steeds later op pensioen. Het leverde ons de bijnaam de Peter-Pangeneratie op, een verwijzing naar het Britse kinderverhaal van J.M. Barrie waar het hoofdpersonage erin is geslaagd om zijn kindheid te vereeuwigen. Het uitstellen van bepaalde levensfasen- en beslissingen van de Millennials zou een uitdrukking zijn van een fantasie om nooit volwassen te willen worden.

Nog nooit waren er zo veel keuzemogelijkheden voor opleidingen. We verdrinken in de opties die ons worden aangereikt. Het effect is dat jongeren steeds later beslissen wat ze gaan studeren. De leerlingen die nog niet goed weten waar ze zich in willen verdiepen, lopen er op SID-in-beurzen even verdwaasd en verloren bij als ikzelf wanneer ik in de supermarkt bij de afdeling wasmiddelen sta. Waar begin je met zo’n hallucinant groot aanbod? Een verlamdend paniekgevoel overmamt je. De keuzestress verstikt je. Je mag niet verkeerd kiezen. Je mag niet klagen. Want is het niet pretentius om te klagen over een te groot aanbod, over een teveel aan kansen die je krijgt? Zouden we niet beter zwijgen en dankbaar zijn voor de kans om überhaupt te studeren wat en hoe we willen? Laat me toe om toch ook even uit te leggen dat net deze achterliggende gedachte bijkomende druk zet op jonge mensen. In de huidige tijdsgeest is het sociaal onaanvaardbaar om te klagen over mogelijkheden. Kansen moet je grijpen, en zo veel en zo vaak mogelijk. Steeds meer studies tonen echter aan dat de werkdruk stijgt, jobs complexer worden en werk onzekerder. Waar vroeger een contract van onbepaalde duur bij één werkgever waar je kon opklimmen en carrière maken de norm was, huiveren jongeren nu bij de gedachte om vastgeroest te blijven. We zijn de generatie van de ontdekkingsreizigers. We willen niet gewoon werken. We willen betekenisvol werk. We willen bijdragen. We willen uitgedaagd worden. We willen continu geprikkeld worden. We zijn allesbehalve lui of passief. De arbeidsmarkt is flexibeler geworden en wij ook. De keerzijde van de medaille is dat flexibiliteit ook onzekerheid betekent. Het mag dan ook niet verbazen dat één op de tien werknemers te kampen heeft met een burn-out en een bijkomende één op tien er nog op korte of lange termijn mee geconfronteerd zal worden. Nog nooit waren zo veel werknemers langdurig ziek en de verkoop van antidepressiva is de voorbije twintig jaar verdriedubbeld. In Vlaanderen is zelfmoord de grootste doodsoorzaak voor personen tussen vijftien en veertig jaar en liggen de cijfers anderhalf keer hoger dan het Europees gemiddelde.

Wil ik daarmee insinueren dat het vroeger allemaal zo veel makkelijker was? Helemaal niet. Psychologische problemen behoorden – nog meer dan vandaag – tot de taboesfeer. Klagen over werk was not done. Als frequente treinreiziger hoor en zie je alle soorten van mensen en verhalen. In 2014 pendelde ik zeven maanden lang tussen Lauwe en de Europese wijk in Brussel voor een stage bij de Vertegenwoordiging van UNESCO bij de Europese Unie. Het was een dagelijkse triatlon van bus-trein-metro die ongeveer vijf uur per dag duurde. Vijf uren maal vijf dagen. Vijfentwintig uren. Ik noemde het mijn parttimejob op het openbaar vervoer. Enkele minuten voor aankomst in het station van Kortrijk op mijn laatste pendeldag zag ik twee mannen in kostuum en akte-tas met elkaar praten. De ene feliciteerde de andere, want de ene had net zijn laatste werkdag achter de rug en ging nu op pensioen na dertig jaar trouwe dienst bij dezelfde werkgever. Het was een moment van diep respect voor het doorzettingsvermogen van een man om dertig jaar lang dagelijks tussen Kortrijk en Brussel te pendelen. Tegelijk zag ik in hem het symbool voor een generatie die werkt, werkt, werkt zonder klagen.

Het gevoel niet begrepen te worden door oudere generaties is universeel. En er komt een tijd waarin ook de Millennials deel zullen uitmaken van die oudere generaties die op dezelfde manier hun kinderen en jongeren op de vingers tikken of hen passiviteit zullen verwijten. Maar laten we eerlijk zijn. We staan in de eenentwintigste eeuw voor een heleboel uitdagingen en om die op te lossen wordt vooral in de richting van de jongere generaties gekeken. Onze economieën zijn onvoorspelbaarder en kwetsbaarder geworden, ons ecologisch systeem lijdt onder de klimaatveranderingen, samenlevingen staan onder druk van migratie en krabben zich in het haar over hoe om te gaan met diversiteit en religie in een seculiere context, de liberale democratie wordt in vraag gesteld en het wantrouwen ten opzichte van politiek, media, politie en gerecht is hoog. Iedereen voelt het aan zijn onrustig water: we staan op een kantelpunt. Zitten we aan een nieuw einde-van-de-grote-verhalen? Of beseffen we nu pas dat er al een tijdje geen grote verhalen meer zijn? Uit het portret van ‘Generation What’ blijkt nog dat amper vijfentwintig procent van de Belgische deelnemers denkt dat zijn/haar leven er beter zal uitzien dan die van zijn/haar ouders. Een nog lager percentage, zeventien procent, gelooft dat het leven van hun kinderen er beter zal uitzien dan hun eigen leven. Een generatie zonder sterke toekomstperspectieven is een verspilling van onverkend talent. Misschien zeggen we binnenkort in plaats van ‘in mijn tijd was het beter’ toch ‘in de tijd van mijn ouders was het beter’.

Bio

Warda El-Kaddouri (1990) studeerde Engelse en Duitse Taal- en Letterkunde en Europese Studies. Ze is onderzoekster literatuurwetenschappen aan de Universiteit Gent, VN-jongerenvertegenwoordigster van de Vlaamse Jeugdraad en tevens columnist bij MO*.